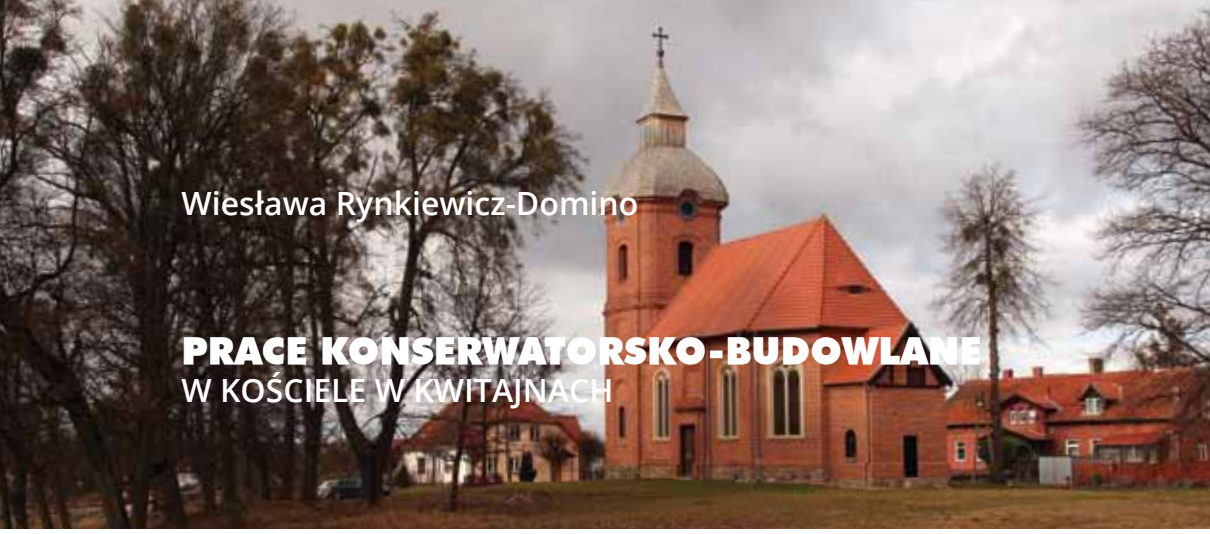

Wiesława Rynkiewicz-Domino

PRACE KONSERWATORSKO-BUDOWLANE W KOŚCIELE W KWITAJNACH

W latach 2012-2015 przeprowadzono kompleksowe prace remontowo-konserwatorskie kościoła pod wezwaniem Chrystusa Króla w Kwitajnach (pow. pasłęcki). Wykonane prace w pełni ujawniły architektoniczną urodę obiektu i jego klasę, niedocenianą przez autorów piszących o architekturze dawnych Prus Wschodnich. Prace konserwatorskie trwają jeszcze we wnętrzu, gdzie po usunięciu wtórnych warstw farby ze ścian i stropu ujawniono pierwotną, XVIII-wieczną kolorystykę. Ogromny wysiłek, jaki podjęła parafia i jej proboszcz ks. Piotr Miśkowicz, by przywrócić dawną świetność swojej świątyni, zasługuje na udokumentowanie.

Od 1946 roku kościół jako filialny należy do parafii rzymskokatolickiej w Kalniku[1]. Świątynia została nieznacznie uszkodzona podczas końcowych działań wojennych. O wojnie przez lata przypominała wyrwa w elewacji wieży od strony zachodniej. Jednak z powodu braku systematycznej, bezpośredniej opieki budynek stopniowo ulegał zniszczeniu. Prowadzono jedynie doraźne, niekiedy niszczące prace remontowe. Do nich należy obetonowanie cokołu i wybetonowanie posadzki wewnątrz kościoła. W 1976 roku wzmiankowane są prace remontowe wnętrza (nieudokumentowane). W latach 80. dokonano próby połatania przeciekającego dachu nad nawą[2]. Prawdopodobnie wówczas, w nadziei wzmocnienia konstrukcji, obetonowano końcówki belek stropowych. W 2003 roku pomalowano wnętrze.

1 Ks. M. Józefczyk, *Elbląg i okolice 1937-1956. Chrześcijaństwo w tyglu dwu totalitaryzmów*, Elbląg; Pelplin: Wydawnictwo Diecezjalne, 1998, s. 317.

2 Wspomnienia mieszkańców Kwitajn opublikowane w „Gościu Niedzielnym – Edycja Elbląska": https://elblag.gosc.pl/doc/2668518.Kosciol-podniesiony-z-kolan [data odczytu: 9 września 2018 r..

1. *Kwitajny, kościół filialny. Widok od strony północno-zachodniej przed remontem, stan w sierpniu 2011 roku.*
Fot. ks. Piotr Miśkowicz.

Starania parafii o kompleksowy remont kościoła rozpoczęły się w 1995 roku. Ówczesny administrator parafii ks. Zygmunt Górski wystąpił do PSOZ Oddział Wojewódzki w Elblągu z prośbą o wydanie opinii w tej sprawie. Jego zaniepokojenie budził stan zagrzybienia ścian budynku. W odpowiedzi stwierdzono znaczny stopień zawilgocenia i jednocześnie konieczność naprawy pokrycia wieży kościoła. Wydaje się, że ogrom spodziewanych prac, które musiałaby wykonać niezbyt zamożna parafia, wstrzymał realizację zamierzeń. Ich wykonaniu nie sprzyjały, jak się wydaje, także częste zmiany na stanowisku proboszcza w następnych latach. W 2007 roku wydano zalecenia konserwatorskie dotyczące remontu dachu wieży kościoła, a w 2008 zezwolenie na prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich. W tym samym roku ekspertyzę techniczną stanu zachowania kościoła wykonał inżynier Mirosław Ożubko[3]. Sygnalizował zawilgocenia ścian spowodowane nieszczelnością rynien i rur spustowych, zły stan elewacji: ubytki w spoinach, destrukcję cegieł, spękania w okolicach otworów elewacyjnych, nieszczelność dachu nad korpusem i przede wszystkim pilną potrzebę remontu dachu wieży. Paulina Żukowska w 2009 roku odnotowała ponadto katastrofalny stan stolarki okiennej[4]. W tym samym roku rozpoczęto zdejmowanie zniszczonego gontu z wieży, zabezpieczono hełm folią, oraz usuwanie zniszczonego tynku wewnątrz. Prace na wieży wkrótce jednak przerwano. Okazało się, że zaistniała pilna potrzeba wykonania inwentaryza-

2. *Kwitajny, kościół filialny. Zniszczony gont hełmu wieży, stan w kwietniu 2010 roku.*
Fot. z archiwum parafialnego w Kalniku.

3 M. Ożubko, Orzeczenie techniczne dotyczące stanu technicznego kościoła zlokalizowanego w miejscowości Kwitajny, gm. Pasłęk, sierpień 2008, mpis. (Archiwum WUOZ w Olsztynie, Delegatura w Elblągu).
4 Kościół filialny p.w. Chrystusa Króla w Kwitajnach. Karta ewidencji zabytków architektury i budownictwa, oprac. P. Żukowska, 2009 (Archiwum WUOZ w Olsztynie, Delegatura w Elblągu).

cji budowlano-konserwatorskiej wieży i badania geologicznego podłoża w obrębie posadowienia budynku[5]. W 2011 roku administratorem, a w następnym roku proboszczem parafii został ksiądz Piotr Miśkowicz. Niezwykła wprost energia i osobista determinacja księdza doprowadziła do zdobycia niezbędnych środków finansowych i rozpoczęcia właściwego remontu. Pierwszy etap objął remont konstrukcji i pokrycia dachu wieży. Po bez mała trzyletnim okresie królowania na wieży charakterystycznej błękitnej folii zabezpieczającej jej hełm w marcu 2012 roku rozpoczęto prace, zakończone we wrześniu 2012 roku. Wykonano remont konstrukcji dachu, pokrycia na wzór pierwotnego z częściowym wykorzystaniem zachowanych gontów dębowych i obróbki blacharskie. Prace nadzorował inżynier Mirosław Ożubko, kierownikiem prac był Dariusz Farulewski, a wykonawcą Jerzy Nadziak. Po zakończeniu tego etapu przystąpiono do remontu murowanej części wieży. Program prac konserwatorskich opracował mgr Szymon Juźków (Pro Antic Konserwacja Zabytków). On też kierował i przeprowadził prace zakończone jesienią 2013 roku. Wykonano wówczas wzmocnienie ścian w miejscach pęknięć z zastosowaniem kotew i usztywnień systemu Helifix, naprawę cokołu wieży przede wszystkim przez skucie cementowej obrzutki, która wpływała na zawilgocenie podstaw wieży. Wykonano dezynfekcję wątku ceglanego, usunięto zwietrzałe spoiny. Uzupełniono ubytki ceramiki, w tym charakterystyczną dużą wyrwę po ostrzale od zachodniej strony. Wzmocniono przez hydrofobizację powierzchnie najbardziej narażone na działanie wody opadowej oraz osłabione fragmenty muru (przez zastosowanie preparatu krzemoorganicznego firmy Remmers-KSE). Na koniec w obrębie wykonanych uzupełnień dokonano scalenia kolorystycznego, dostosowując do lokalnej tonacji[6]. W lutym 2014 roku parafia wystąpiła o zezwolenie na przeprowadzenie kolejnego etapu remontu kościoła. Projekt techniczny remontu dachu i ścian korpusu przygotował inżynier Mirosław Ożubko[7]. Pozwolenie wydano 25 lutego 2014 roku[8]. Remont objął naprawę więźby dachowej i poszycia dachu kościoła i zakrystii, całkowitą wymianę ołacenia, montaż folii paroprzepuszczalnej na odeskowaniu, impregnację ogniową i grzybobójczą elementów drewnianych więź-

3. *Kwitajny, kościół filialny. Zabezpieczony folią hełm wieży czeka na remont. Poniżej widoczne liczne uszko-dzenia ceglanej elewacji wieży, stan w sierpniu 2011 roku.*
Fot. z archiwum parafialnego w Kalniku.

5 E. Bukowska, Projekt budowlany naprawy uszkodzeń elementów konstrukcji wieży kościoła p.w. Chrystusa Króla w Kwitajnach, aut. 2011 (Archiwum WUOZ w Olsztynie, Delegatura w Elblągu).

6 Sz. R. Juźków, Program Prac Konserwatorsko-Budowlanych: Remont wieży kościoła p.w. Chrystusa Króla (XVIII w.) w Kwitajnach, Pro Antic, mpis, Toruń 2013 (Archiwum WUOZ w Olsztynie, Delegatura w Elblągu, nr E/8501).

7 Projekt architektoniczno-konstrukcyjny remontu dachu i ścian budynku kościoła rzymskokatolickiego p.w. Chrystusa Króla w Kwitajnach, dz. 14/1, 14-400 Pasłęk, luty 2014 (Archiwum WUOZ w Olsztynie, Delegatura w Elblągu).

8 Pozwolenie nr 78/2014 r.(Archiwum WUOZ w Olsztynie, Delegatura w Elblągu).

by drewna. Podczas remontu więźby ujawnił się katastrofalny wręcz stan skrajnych elementów krokwi i końcówek belek stropowych, które niegdyś zabetonowano, o czym już wspomniano. Uszkodzone końcówki wymieniono. Wykonano nowe pokrycie dachowe z karpiówki, założono instalację odgromową. Podczas tego etapu remontu dokonano kompletnej wymiany obróbek blacharskich, których zły stan był jedną z przyczyn destrukcji obiektu. Naprawę zewnętrznych murów korpusu poprzedzono zbiciem cementowej cembrowiny pokrywającej kamienny cokół. Ceglane ściany korpusu oczyszczono, poddano dezynfekcji. Usunięto wtórne warstwy zaprawy cementowej i wadliwe uzupełnienia cegły oraz spoin. Na koniec wykonano scalenia kolorystyczne. W trakcie tych zabiegów postanowiono uzupełnić prace o konserwację maswerkowych okien kościoła wykonanych ze sztucznego kamienia. Stan ich zachowania był bardzo niepokojący: popękane, wykruszone parapety, przewidywano korozję metalowych elementów zbrojenia utrzymującego formę wypełnienia okien. Prace wykonano według projektu i pod kierunkiem Szymona Juźkówa[9]. Oczyszczono kamień, wzmocniono osłabione miejsca, oczyszczono warstwę malarską, uzupełniono ubytki, wykonano konserwację elementów metalowych. Symbolicznym elementem zakończenia wymienionych wyżej etapów prac był montaż tablicy upamiętniającej remont kościoła na ścianie w przyziemiu pseudoryzalitu od strony północnej[10]. Jak widać, prace remontowe trwały bez mała cztery lata. Ogólny koszt wyniósł ponad 800 tysięcy złotych. Sfinansowano je dzięki pomocy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, które udzieliło dotacji w wysokości prawie 650 tysięcy złotych (Program: Ochrona Zabytków), gminie Pasłęk, która przekazała 70 tysięcy. Niebagatelną kwotę – prawie 80 tysięcy złotych – zebrali parafianie. W 2017 roku

4. *Kwitajny, kościół filialny. Stan belek stropowych i końcówek krokwi ujawniony po zbiciu betonowych opasek, stan w lipcu 2013 roku.*
Fot. z archiwum parafialnego w Kalniku.

5. *Kwitajny, kościół filialny. Zbijanie wtórnej betonowej cembrowiny pokrywającej kamienny cokół, stan w maju 2014 roku.*
Fot. z archiwum parafialnego w Kalniku.

9 Sz. R. Juźków, Program Prac Konserwatorskich: konserwacja kamiennych maswerków kościoła p.w. Chrystusa Króla (XVIII w.) w Kwitajnach, Pro Antic, konserwacja Zabytków, mpis, Toruń, marzec 2015 („Archiwum WUOZ w Olsztynie, Delegatura w Elblągu nr E/8501).

10 Pozwolenie konserwatorskie nr 320/2015 z 19 sierpnia 2015 r. na montaż tablicy pamiątkowej.

6. *Kwitajny, kościół filialny po remoncie dachu i elewacji, stan w 2016 roku. Fot. Iwona Liżewska.*

7. *Kwitajny, kościół filialny. Po zdarciu starych powłok malarskich ze ścian, gzymsu, fasety i stropu ujawniła się oryginalna XVIII-wieczna kolorystyka wnętrza, stan we wrześniu 2018 roku. Fot. z archiwum parafialnego w Kalniku.*

parafia zdobyła kolejne środki ministerialne na prace konserwatorskie przy ceramicznej posadzce kościoła. Odtworzenie ukrytej przed wzrokiem przez wiele lat posadzki jest bez wątpienia kolejnym ważnym elementem przywrócenia kościołowi jego walorów historyczno-architektonicznych[11]. Latem 2018 roku dokonano zagospodarowania terenu wokół kościoła: splantowano teren, wytyczono i wykonano drewniane ogrodzenie, żwirową ścieżkę oraz nasadzono ozdobną zieleń. Od strony północnej i zachodniej posadzono lipy. Nawiązuje to do tradycyjnego otoczenia kościoła przez te drzewa [12].

Obecnie rozpoczął się ostatni etap prac remontowo-konserwatorskich we wnętrzu kościoła. Pokryto nowym tynkiem skute przy posadzce fragmenty ścian zniszczone przez wilgoć, usunięto wtórne warstwy farby z gzymsów, fasety i stropu oraz odsłonięto pierwotny kolor ścian. Ujawniona kolorystyka od *écru* do żółcieni odpowiada chętnie stosowanej w XVIII wieku.

11 Zob.: F. Gawliński, *Konserwacja posadzki w zabytkowym kościele w Kwitajnach*, s. 178.

12 Jeszcze na początku lat 90. XX w. stare lipy otulały i wręcz zasłaniały kościół. Jego obecność w gęstej zieleni sygnalizował sterczący powyżej hełm wieży. Paradoksalnie zniknięcie lip stojących w bezpośrednim sąsiedztwie murów odsłoniło kościół i ujawniło fatalny stan zabytku. Drzewa stanowiły od czasu powstania świątyni istotny element kompozycyjny otoczenia kościoła. Ich powtórne nasadzenie można uznać także za działanie konserwatorskie.

Wykonane prace remontowo-konserwatorskie w pełni ujawniły architektoniczną urodę obiektu i jego klasę, niedocenianą przez autorów piszących o architekturze dawnych Prus Wschodnich. Potwierdzeniem tego jest uzyskanie w ogólnopolskim konkursie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego zaszczytnego tytułu laureata w 2016 roku w kategorii: „Utrwalenie wartości zabytkowej pojedynczego obiektu". Jury konkursu przyznało tę nagrodę za:

> *kompleksowe prace konserwatorsko-budowlane przeprowadzone z maksymalnym poszanowaniem i wykorzystaniem wszystkich zachowanych elementów oryginalnej substancji zabytkowej.*

Według Jury:

> *Wykonane prace utrwaliły wartość zabytkową obiektu, przyczyniły się w znaczący sposób do poprawy jego stanu technicznego i do podniesienia walorów estetycznych zabytku. Należy podkreślić tu dużą staranność zrealizowanych prac badawczych – analiz historycznych, badań architektonicznych i konserwatorskich*[13].

Wiesława Rynkiewicz-Domino

8. *Kwitajny, kościół filialny. Widok od strony południowo-zachodniej, stan w czerwcu 2018 roku. Fot. Wiesława Rynkiewicz-Domino.*